

DAGVAARDING EX ART. 3:305A BW

Heden, *veertien februari* tweeduizendtwintig, op
verzoek van:

1. de stichting Stichting Bureau Clara Wichmann ("**Clara Wichmann**"),
gevestigd te Amsterdam en kantoor houdende aan de
Nieuwe Achtergracht 164, 1018 WV Amsterdam;
2. de stichting Stichting DeGoedeZaak ("**DeGoedeZaak**"), gevestigd te
Amsterdam en kantoor houdende aan de De Wittenstraat 45,
1052 AL Amsterdam;
3. de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Nederlandse
Vrouwen Raad (de "**NVR**"), gevestigd te 's-Gravenhage en kantoor
houdende aan de Laan van Meerdervoort 70, 2517 AN
's-Gravenhage;
4. de stichting Stichting WOMEN Inc. ("**WOMEN Inc.**"), gevestigd te
Amsterdam en kantoor houdende aan de Hoogte Kadijk 143 F 19,
1018 BH Amsterdam;
5. de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Humanistisch
Verbond, gevestigd te Utrecht en kantoorhoudende aan
het Ambonplein 73, 1094 PW Amsterdam;
6. de stichting Stichting De Bovengrondse ("**De Bovengrondse**"),
gevestigd te Amsterdam en kantoor houdende aan
de Clara Meyer-Wichmannstraat 4, 1079 HW Amsterdam;
7. de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid
Dokters van de Wereld, gevestigd te Amsterdam en kantoor
houdende aan de Nieuwe Herengracht 20, 1018 DP Amsterdam;

hierna gezamenlijk te noemen de **Belangenbehartigers**,

en op verzoek van de 7.220 eisers vermeld in **Productie 1** bij deze
dagvaarding, genummerd 8 tot en met 7.227, hierna te noemen de
Mede-Eisers, en alle eisers gezamenlijk te noemen **Clara Wichmann c.s.**,

die allen te dezer zake mr. A.A. Kleinhout en mr. R.F.C. Keijser, beide kantoor houdende aan de Claude Debussylaan 80, 1082 MD Amsterdam, tot advocaat stellen en bij hun kantoor woonplaats kiezen,

heb ik, Debora Désirée Peers, als toegevoegd gerechtsdeurwaarder werkzaam ten kantore van mr. Erik Jozef Maria van Hal, gerechtsdeurwaarder te 's-Gravenhage en aldaar kantoorhoudende aan de Burgemeester Kolfshotenlaan 65

GEDAGVAARD:

de Staat der Nederlanden (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) ("**de Staat**"), waarvan de zetel is te 's-Gravenhage, dit exploit doende aan het parket van de procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden aan de Korte Voorhout 8, 2511 EC 's-Gravenhage en aldaar afschrift van dit exploit en van na te melden producties:

- latende aan: *de heer E. van der Meulen, aldaar werkzaam*
- ~~achterlatende in een gesloten envelop waarop de door de wet voorgeschreven gegevens zijn vermeld, omdat ik daar niemand aantrof aan wie ik rechtsgeldig een afschrift kon laten,~~

dhl gglid

OM:

op woensdag vier maart tweeduizendtweintig (4-3-2020) 's ochtends om 10.00 uur (de "**Roldatum**") niet in persoon, maar vertegenwoordigd door een advocaat te verschijnen in het geding ten overstaan van de rechtbank Den Haag, locatie Den Haag, te houden in het paleis van justitie aan de Prins Clauslaan 60, 2595 AJ Den Haag,

MET AANZEGGING:

dat van de Staat bij verschijning in het geding een griffierecht zal worden geheven en dat de hoogte van dit griffierecht is vermeld in de meest recente bijlage behorende bij de Wet griffierechten burgerlijke zaken zoals die geldt op het tijdstip waarop de Staat het griffierecht verschuldigd wordt (te weten: bij verschijning in het geding);

dat die bijlage bij de Wet griffierechten burgerlijke zaken is te vinden op de website: www.kbvg.nl/griffierechtentabel dan wel op de website: <http://wetten.overheid.nl/>;

dat in het geval een gedaagde onvermogend is, een bij of krachtens de wet vastgesteld griffierecht voor onvermogenden wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd:

1°. een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag als bedoeld in artikel 24, tweede lid, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel

2°. een verklaring van het bestuur van de raad voor rechtsbijstand als bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e, van de Wet op de rechtsbijstand waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de inkomens, bedoeld in de algemene maatregel van bestuur krachtens artikel 35, tweede lid, van die wet;

dat de Staat ervoor moet zorgen dat het door hem verschuldigde griffierecht binnen vier weken na de roldatum waarop hij in het geding verschijnt is bijgeschreven op de rekening van het gerecht waar deze zaak dient dan wel ter griffie is gestort;

dat indien de Staat niet op de Roldatum of een door de rechtbank nader bepaalde roldatum op de voorgeschreven wijze (te weten: vertegenwoordigd door een advocaat) in het geding verschijnt of het door zijn verschijning verschuldigde griffierecht niet tijdig voldoet, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechtbank tegen hem verstek verleent en de vordering toewijst, tenzij deze haar onrechtmatig of ongegrond voorkomt;

dat Clara Wichmann c.s. op straffe van niet-ontvankelijkheid verplicht is deze dagvaarding aan te tekenen in het centraal register voor collectieve acties als bedoeld in artikel 305a, zevende lid, van Boek 3 van het Burgerlijk Wetboek;

dat deze aantekening tot gevolg heeft dat – tenzij de rechtbank Clara Wichmann c.s. aanstonds niet ontvankelijk verklaart – de rechtbank de zaak aanhoudt totdat een termijn van drie maanden na de aantekening in het centraal register is verstreken;

dat na het verstrijken van deze termijn de behandeling van de zaak wordt voortgezet in de stand waarin zij zich bevindt, tenzij ingevolge artikel 1018d, tweede lid, Rv deze termijn is verlengd of een andere collectieve vordering voor dezelfde gebeurtenis is ingesteld; dat de in artikel 128, tweede lid, Rv bedoelde roldatum voor het nemen van de conclusie van antwoord door de rechtbank zal worden bepaald op een termijn van zes weken nadat de in artikel 1018c, derde lid, Rv bedoelde termijn is verstreken;

TENEINDE:

te antwoorden op de volgende vorderingen van Clara Wichmann c.s.:

Inhoudsopgave	Pagina
1	INLEIDING 6
1.1	Kern van de zaak.....6
1.2	Opbouw van deze dagvaarding 7
2	ONTVANKELIJKHEID 7
2.1	De positie van de Belangenbehartigers 7
2.2	De ontvankelijkheid van de Belangenbehartigers 9
2.2.1	Ontvankelijkheid op basis van artikel 3:305a, zesde lid BW 9
2.2.2	Ten overvloede: ontvankelijk op basis van artikel 3:305a BW 10
2.3	Ontvankelijkheid Mede-Eisers 11
3	HET MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN NON-DISCRIMINATOIRE TOEGANG TOT ANTICONCEPTIE 11
3.1	De historische achtergrond.....11
3.2	Wisselende politiek ten aanzien van vergoeding van anticonceptie 12
3.3	Anticonceptiegebruik in Nederland en daarmee gemoeide kosten 14
3.4	Het maatschappelijk belang van anticonceptie 18
4	ANTICONCEPTIE MOET WORDEN VERGOED VOOR VROUWEN OUDER DAN 18 JAAR.....20
4.1	Inleiding 20
4.2	Het supranationale juridisch kader.....22
4.2.1	De Richtlijn Gelijke Behandeling, het EU-Handvest en overige Europese indicaties 22
4.3	Het Europese juridisch kader.....24
4.3.1	Artikel 8 EVRM.....24
4.3.2	Artikel 8 EVRM in combinatie met artikel 14 EVRM 29
4.4	Het internationale juridisch kader 30
4.4.1	Artikel 26 IVBPR 30
4.4.2	Het VN-Vrouwenverdrag 31
4.4.3	Artikel 12 IVESCR.....33
4.5	Er is sprake van discriminatie nu enkel vrouwen de kosten van anticonceptie dragen 34
4.6	Het niet zelf kunnen beschikken over anticonceptiegebruik zorgt ervoor dat de toegang tot anticonceptie niet voldoende is gewaarborgd voor Nederlandse vrouwen 35
5	SUBSTANTIËRINGSPLICHT 36
6	BEWIJSAANDRAAGPLICHT EN BEWIJSAANBOD 38

1 INLEIDING

1.1 Kern van de zaak

1. Gelijkheid van mannen en vrouwen is een fundamenteel beginsel van de Nederlandse maatschappij. Sinds de vorige eeuw hebben vrouwen - tezamen met mannen - daarvoor gestreden. Doordat de kosten van anticonceptie niet worden vergoed is die gelijkheid echter ver te zoeken.
2. Anticonceptie geeft vrouwen de mogelijkheid controle te hebben over hun seksualiteit, keuzes te maken ten aanzien van het hebben van kinderen en de opeenvolging van zwangerschappen te reguleren. Dit dient zowel de man als de vrouw.
3. Sterker nog, dit dient de gehele maatschappij. Sinds het beschikbaar worden van anticonceptie is het voor vrouwen makkelijker geworden deel te nemen aan de maatschappij, hetgeen de economie - en de samenleving als geheel - ten goede is gekomen.
4. Daarbij is het een natuurlijk gegeven dat het vrijwel uitsluitend de vrouw is die anticonceptie moet gebruiken, dan wel gebruikt. Het zou echter geen vanzelfsprekendheid moeten zijn dat de vrouw de kosten draagt voor iets waarvan de gehele maatschappij profiteert.
5. Vanzelfsprekend staat het vrouwen vrij met de man te bespreken dat hij een deel van de kosten zou dragen, maar mannen zijn daartoe niet verplicht. Dit leidt ertoe dat de vrouw een belangrijk deel van haar zelfbeschikking verliest: de vrouw wordt afhankelijk van de man. Hierdoor is een keuze die vrij zou moeten zijn, niet meer vrij.
6. Dat is helaas de huidige situatie in Nederland. Nu anticonceptie niet door de overheid wordt vergoed, draait de vrouw op voor de kosten. Ten onrechte, omdat uit internationale wetgeving en verdragen volgt dat de Nederlandse overheid verplicht is op een non-discriminatoire manier toegang tot anticonceptie te verschaffen.
7. Nu de politiek niet in staat lijkt te zijn deze onrechtmatigheid op te lossen en anticonceptie enkel wordt gezien als een stuiver die kan worden gewisseld om begrotingsgaten te dichten, ziet

Clara Wichmann c.s. zich genoodzaakt deze onrechtmatige situatie bij de rechter aan de kaak te stellen.

1.2 Opbouw van deze dagvaarding

8. In deze dagvaarding zal Clara Wichmann c.s. eerst uiteenzetten waarom zij ontvankelijk is (hoofdstuk 2). Ter achtergrond van de vorderingen van Clara Wichmann c.s. zal het maatschappelijk belang van non-discriminatoire toegang tot anticonceptie worden uiteengezet (hoofdstuk 3). Tot slot wordt het juridisch kader behandeld, dat zowel supranationaal als internationaal en Europees is (hoofdstuk 4). Aan het slot van deze dagvaarding zal Clara Wichmann c.s. reageren op het haar bekende verweer van de Staat (hoofdstuk 5) en de beschikbare bewijsmiddelen bespreken (hoofdstuk 6).

2 ONTVANKELIJKHEID

2.1 De positie van de Belangenbehartigers

9. Clara Wichmann is een stichting die zich inzet voor verbetering van de maatschappelijke positie van vrouwen. Zij doet dit door het ondersteunen of voeren van rechtszaken zoals deze. De activiteiten van Clara Wichmann richten zich daarbij onder meer op reproductieve rechten en het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen in dat kader.
10. Zo maakt Clara Wichmann zich al tijden hard voor de vergoeding van anticonceptie. In juni 2019 heeft zij met DeGoedeZaak een petitie ingediend ter ondersteuning van de motie Ploumen¹ over het opnemen van anticonceptie in het basispakket (zie randnummer 49). Tot grote spijt van Clara Wichmann c.s. is deze motie niet aangenomen. Aangezien dit betekende dat de onrechtmatige situatie waarin anticonceptie niet wordt vergoed zou voortduren, ziet Clara Wichmann zich genoodzaakt de Staat te dagvaarden.²

---

¹ *Kamerstukken II 2019/20, 35300 XVI, 65 (Productie 4).*

² Clara Wichmann c.s. beoogt met deze rechtszaak geenszins de inhoud van het basispakket te bepalen, of anderszins te bepalen hoe de non-discriminatoire toegang tot anticonceptie moet worden geregeld. Zij beoogt enkel de onrechtmatigheid van het huidige beleid te doen vaststellen en opheffen.

11. Ook de overige Belangenbehartigers behartigen de belangen die zijn gemoeid met de onderhavige procedure:
- (i) DeGoedeZaak werkt aan concrete maatschappelijke verandering en een eerlijke en inclusieve maatschappij. Om dat te bewerkstelligen is het van belang dat anticonceptie voor iedereen op gelijke wijze toegankelijk is;
  - (ii) de NVR streeft naar gelijke rechten en volwaardige participatie van vrouwen op alle terreinen. Hiervoor is anticonceptie van groot belang: zonder anticonceptie kunnen vrouwen niet volwaardig meedraaien in de maatschappij;
  - (iii) WOMEN Inc. streeft naar gelijkwaardigheid en gendergelijkheid. De manier waarop anticonceptie in Nederland is geregeld is niet gelijkwaardig, nu de lasten hiervan voor een onevenredig groot deel worden gedragen door vrouwen. Met deze procedure hoopt WOMEN Inc. de gelijkwaardigheid van de Nederlandse vrouw en de gendergelijkheid weer een stap dichterbij te brengen;
  - (iv) Humanistisch Verbond streeft humanistische levensovertuigingen na, waarbij mensen zelf zin en vorm kunnen geven aan hun bestaan. Hierbij staan het zelfbeschikkingsrecht, gelijke behandeling en eigen verantwoordelijkheid centraal. Zij stelt zich ten doel deze waarden te verdiepen, te verbreden en te verdedigen. Toegang tot anticonceptie is bij uitstek een kwestie van zelfbeschikkingsrecht en betreft de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in Nederland;
  - (v) De Bovengrondse streeft naar gelijkwaardigheid ongeacht gender. Aangezien de last van anticonceptie nu onevenredig is verdeeld tussen de genders, ziet De Bovengrondse dit graag anders; en

- (vi) Dokters van de wereld zet zich in voor toegang tot gezondheidszorg en het helpen van mensen in kwetsbare posities. Anticonceptie is een belangrijk onderdeel van de gezondheidszorg. Daarbij bevindt de vrouw zich in een kwetsbare positie nu zij niet zelf kan beschikken over anticonceptie.

2.2 De ontvankelijkheid van de Belangenbehartigers

2.2.1 Ontvankelijkheid op basis van artikel 3:305a, zesde lid BW

12. Voor zover de rechtbank van oordeel is dat de Wet afwikkeling massaschade in collectie acties (de "**WAMCA**") van toepassing is, geldt dat de Belangenbehartigers niet hoeven te voldoen aan de leden 2 en 5 van het huidige artikel 3:305a BW. De Belangenbehartigers zijn namelijk stichtingen en verenigingen die met deze procedure opkomen voor een bepaald ideëel doel: het verbeteren van de maatschappelijke positie van de vrouw door een onrechtmatige situatie omtrent anticonceptie op te heffen (zie randnummers 9 tot en met 11).
13. Daarnaast gaat het hier ook om een zaak met slechts een beperkt financieel belang. Voorop moet worden gesteld dat de Belangenbehartigers zelf geen financieel belang hebben bij deze procedure. Uit de memorie van toelichting op de WAMCA blijkt dat voor invulling van dit vereiste aansluiting is gezocht bij de Claimcode, welke niet van toepassing is als de gemiddelde schade per deelnemer niet meer dan EUR 1.000 bedraagt.³ De kosten van anticonceptie zijn helaas niet zo gering als de Staat ze doet voorkomen,⁴ maar zijn ook geen EUR 1.000 per persoon per jaar.
14. Daarbij wijst Clara Wichmann c.s. erop dat het voor de ontvankelijkheid van Clara Wichmann voldoende is dat slechts aan een van deze twee vereisten moet worden voldaan en niet aan allebei: "*een dergelijke toets zou te beperkend zijn.*"⁵

³ Kamerstukken II 2016/17, 34608, 3 (Productie 5), p. 29.

⁴ Zie randnummer 35.

⁵ Kamerstukken II 2016/17, 34608, 3 (Productie 5), p. 29.

15. Nu Clara Wichmann een proefprocessenfonds is dat ruime ervaring heeft met dit soort procedures,⁶ zijn de belangen van de personen ten behoeve van wie de rechtsvorderingen zijn ingesteld ook voldoende gewaarborgd.
16. De Belangenbehartigers voldoen daarnaast aan de vereisten van artikel 3:305a, derde lid BW, omdat de bestuurders geen winstoogmerk hebben. Nu de vorderingen in de onderhavige procedure daarnaast zien op de vergoeding van anticonceptie door de Staat is er ook sprake van een voldoende nauwe band met de Nederlandse rechtssfeer.
17. Ten slotte heeft Clara Wichmann c.s. ook voldoende getracht het gevorderde door het voeren van overleg te bereiken door de Staat op 16 oktober 2019 een sommatie te sturen (**Productie 2**). Uit de brief die Clara Wichmann c.s. in reactie hierop ontving, is gebleken dat de Staat niet bereid is in overleg te treden (**Productie 3**). Daarom ziet Clara Wichmann c.s. zich genoodzaakt deze procedure aanhangig te maken.

2.2.2 Ten overvloede: ontvankelijk op basis van artikel 3:305a BW

18. Geheel ten overvloede wijst Clara Wichmann c.s. er op dat in ieder geval Clara Wichmann voldoet aan de vereisten van artikel 3:305a, tweede en vijfde lid BW. Zo is Clara Wichmann een stichting met een algemeen bestuur en beoordelingscommissies die toezicht houden en heeft zij voldoende middelen om de kosten van de onderhavige procedure te dragen.⁷ Op de website van Clara Wichmann⁸ is daarnaast informatie beschikbaar over de organisatiestructuur, het beleid, de doelstellingen en werkwijze van Clara Wichmann en de stand van zaken in andere lopende procedures. Ook hier geldt dat Clara Wichmann als proefprocessenfonds ruime ervaring heeft met

---

⁶ Mocht de Rechtbank op grond van artikel 1018e Rv een Exclusieve Belangenbehartiger moeten aanwijzen, dan meent Clara Wichmann als proefprocessenfonds met geruime ervaring die opkomt voor de maatschappelijke positie van vrouwen in het algemeen de meest geschikte eiser hiervoor te zijn.

⁷ Dit blijkt uit de jaarrekeningen die Clara Wichmann op haar website publiceert (<https://www.clara-wichmann.nl/over-ons/jaarrekening-en-beleid>). Daarnaast is aan de Mede-Eisers ieder een (slechts symbolische) bijdrage van tenminste EUR 1 gevraagd. Uit deze jaarrekeningen blijkt overigens ook dat de bezoldiging die Clara Wichmann aan haar bestuurders en toezichthouders toekent niet bovenmatig zijn.

⁸ <https://www.clara-wichmann.nl/>

het voeren van procedures. Ten slotte, geldt dat Clara Wichmann voldoende overleg heeft getracht te voeren (zie randnummer 16).

19. Het voeren van een collectieve vordering is in dit geval efficiënter en effectiever dan het instellen van individuele vorderingen, omdat voor iedere vrouw in Nederland hetzelfde feitelijke kader en dezelfde juridische vragen van toepassingen zijn: is het niet-vergoeden van anticonceptie door de Staat, zoals dat nu het geval is onrechtmatig? Clara Wichmann c.s. zal in deze dagvaarding deze vraag bevestigend beantwoorden onder verwijzing naar de gebeurtenissen waarop de vordering betrekking heeft.

2.3 Ontvankelijkheid Mede-Eisers

20. De Mede-Eisers uit **Productie 1**, genummerd 8 tot en met 7.227, worden allen (in)direct geraakt door het niet-vergoeden van anticonceptie door de Staat. Als gevolg hiervan hebben zij een voldoende persoonlijk belang bij de vorderingen die met deze dagvaarding worden ingesteld en is er jegens hen sprake van een onrechtmatige daad in de zin van artikel 6:162 BW. Zij zijn daarom eveneens ontvankelijk in hun vorderingen.

3 HET MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN NON-DISCRIMINATOIRE TOEGANG TOT ANTICONCEPTIE

3.1 De historische achtergrond

21. Begin jaren zeventig werd er een hevige strijd gestreden gedurende de Tweede Feministische Golf. Er werd gestreden voor deelname van de vrouw aan het maatschappelijk leven. Daarbij maakten vrouwen zich niet enkel sterk voor betaald werk en deelname aan het bestuur, maar voor een gelijkwaardige maatschappelijke positie in het algemeen.⁹
22. Een van de dingen waar de Dolle Mina's met *'Moeders wil is wet, met de pil naar bed'* met succes voor pleitten was vergoeding van anticonceptie. In 1972 werd de anticonceptiepil opgenomen in het ziekenfonds. Het volgen van onderwijs en het hebben van een baan

---

⁹ Tijdens deze Tweede Feministische Golf werd ook Bureau Clara Wichmann (toen nog Proefprocessenfonds Rechtenvrouw) opgericht.

en financiële zelfstandigheid kwam daarmee binnen handbereik. Hierdoor konden vrouwen volwaardig meedoen in de samenleving. Als gevolg van onder andere deze beslissing nam de beroepsbevolking toe en werd Nederland welvarender.

23. Helaas bleek deze beslissing tot vergoeding geen duidelijkheid te bieden, maar juist het startpunt te zijn van een lang traject van stuivertje wisselen over de vergoeding van anticonceptie in Nederland.

3.2 Wisselende politiek ten aanzien van vergoeding van anticonceptie

24. De politieke besluitvorming over het meest gebruikte voorbehoedsmiddel is sinds de opname in het ziekenfonds in 1972 allesbehalve consistent geweest. Anticonceptie, en in het bijzonder de pil, wordt voortdurend als speelbal van de politiek gebruikt. Als gevolg daarvan verkeren Nederlandse vrouwen al decennialang in onzekerheid of anticonceptiva (blijvend) worden vergoed.
25. De vergoeding van anticonceptiva is een vaak terugkerend thema op de politieke agenda. Zo kwam het onder andere in de volgende jaren terug:
- (i) in 1972 werden de "*orale anticonceptiepil, de zgn. 'prikpil' en de morning after pil in het ziekenfondspakket opgenomen*";¹⁰
  - (ii) in 1988 werd besloten dat de pil "*behoort tot de geneesmiddelen ten aanzien waarvan het Kabinet besloten heeft deze [...] niet op te nemen in de basisverzekering*";¹¹ en
  - (iii) in 1996 laaide de discussie op over de vraag of de pil bij de drogist verkrijgbaar zou moeten zijn. Na lang

¹⁰ Kamerstukken I 1974/75, 13100 XVII, 62b (Productie 6), p. 5.

¹¹ Kamerstukken II 1987/88, 19945, 31 (Productie 7), p. 20.

wikken en wegen besloot het Kabinet "*orale anticonceptiva niet uit het pakket te halen*."¹²

26. Tot 2004 werd de pil, ongeacht leeftijd, voor iedere vrouw vergoed. Totdat het kabinet besloot dat "*anticonceptie onderdeel uitmaakt van de eigen verantwoordelijkheid*."¹³ Vanaf toen werd de pil slechts tot 21 jaar vergoed.
27. In 2008 ziet de Staat toch weer kans om anticonceptie vanuit de basisverzekering te vergoeden,¹⁴ maar ook toen viel de pil onder het verplichte eigen risico.¹⁵ Die beperkte toegang blijkt echter van korte duur: in 2011 wordt door een bezuinigingsmaatregel van minister Klink de strijd van de Tweede Feministische Golf en de Dolle Mina's helaas tenietgedaan. Met het argument dat pilgebruik niet medisch noodzakelijk is, wordt de pil weer geheel uit het basispakket gehaald.
28. Deze maatregel dwingt vrouwen vanaf 18 jaar opnieuw zelf de portemonnee te trekken om hun zelfbeschikking te houden. De primaire reden voor het huidige beleid lijkt te liggen in de (volgens de overheid) geringe kosten van anticonceptiemiddelen¹⁶ en in de noodzaak de "*uit het lood geslagen overheidsfinanciën*" weer recht te trekken, middels een "*fundamentele herijking*".¹⁷
29. De gepresenteerde beweegredenen voor deze wijzigingen variëren dus sterk: van het streven naar liberalisering om de pil goedkoper en makkelijker verkrijgbaar te maken,¹⁸ tot het uitgangspunt dat "*vrouwen van boven de 21 jaar in staat zijn zelf en beslissing te nemen en de relatief goedkope pil zelf te betalen*."¹⁹ Dit klassieke stuivertje wisselen valt echter altijd terug te voeren op een financiële afweging: afhankelijk van de politiek-economische agenda van de regering wordt anticonceptie eerst wel, dan weer niet vergoed.
30. Onder het huidige beleid valt anticonceptie tot 21 jaar onder het basispakket, maar vanaf 18 jaar valt het óók binnen het eigen risico

¹² *Kamerstukken II 1995/96, 24404, 1 (Productie 8)*, p. 121.

¹³ *Aanhangsel Handelingen II 2004/05, 90 (Productie 9)*, p. 196.

¹⁴ *Kamerstukken II 2007/08, 31200 XVI, 13 (Productie 10)*, p. 68.

¹⁵ *Het Parool*, 'Vrouw draait toch zelf op voor kosten pil', 14 november 2007 (*Productie 11*).

¹⁶ College voor zorgverzekeringen, Pakketadvies 2010 (*Productie 12*), p. 45.

¹⁷ College voor zorgverzekeringen, Pakketadvies 2010 (*Productie 12*), p. 1-2.

¹⁸ *Trouw*, 'De pil al vanaf 1 januari te koop bij de drogist', 22 maart 1995 (*Productie 13*).

¹⁹ *Handelingen II 2003/04, 29 (Productie 14)*, p. 2051.

en komt het zo vaak nog steeds voor eigen rekening. Voor iedereen boven de 21 jaar wordt anticonceptie helemaal niet vergoed.

3.3 Anticonceptiegebruik in Nederland en daarmee gemoeide kosten

31. Dit onderwerp raakt een groot deel van de Nederlandse samenleving. Uit onderzoek van het RIVM over 2018 blijkt dat 71,8% van de Nederlandse vrouwen ouder dan 16 jaar anticonceptie gebruikt. In de leeftijdscategorie van vrouwen tussen 20 en 24 jaar is dit zelfs 91,9%.²⁰ Deze getallen zijn sinds 2014 nagenoeg gelijk gebleven.²¹
32. Dat vrijwel alleen de vrouw anticonceptie gebruikt is zo ingeburgerd dat het kennelijk als een vanzelfsprekendheid wordt gezien, zo blijkt uit de vraagstelling van het RIVM. De vragen over seksuele gezondheid zijn voorgelegd aan zowel mannen als vrouwen. De vragen over het gebruik van anticonceptie zijn daarentegen enkel voorgelegd aan vrouwen.
33. Uit een onderzoek van Rutgers in 2017 blijkt daarnaast dat de anticonceptiemethoden die vrouwen gebruiken ook verschillen:^{22 23}

---

²⁰ RIVM, *Cijfers over seksuele gezondheid in 2018 (Productie 15)*.

²¹ In 2014 gebruikte 72,9% van de vrouwen ouder dan 16 jaar anticonceptie: <https://www.rivm.nl/leefstijlmonitor/seksuele-gezondheid>.

²² Rutgers, *Seksuele gezondheid in Nederland 2017 (Productie 16)*, p. 66.

²³ Condooms zijn overigens geen "anticonceptie" als bedoeld in het relevante juridische kader (zie tevens voetnoot 41).

Tabel 5.1.1 Huidige anticonceptiemethode (% vrouwen 18-49 jaar die ooit geslachtsgemeenschap hadden)*

	18-24 jaar	25-39 jaar	40-49 jaar	Totaal
	n=6479	n=623	n=423	n=7525
Niets	13 [▼]	36	40 [▲]	34
De pil	51 [▲]	24 [▼]	17 [▼]	26
Condooms	9	13	8	10
De pil en condooms	12 [▲]	2 [▼]	2 [▼]	4
Een spiraaltje	12	17	19	17
De prikpil	1	2	1	1
De anticonceptiepleister	0*	1*	0*	<1
De anticonceptiering	1	2	<1	1
Het anticonceptiestaaftje	1	1	1	1
Zelf gesteriliseerd	0 [▼]	<1 [▼]	5 [▲]	2
Partner gesteriliseerd	0	2	8	4
Iets anders	<1*	0*	1*	<1

*Aantallen te klein om verschillen te kunnen toetsen; in de tabel worden ongewogen aantallen en gewogen percentages gepresenteerd.

34. Door anticonceptie uit het basispakket te halen worden de kosten van anticonceptie door de vrouw gedragen.²⁴ Dit heeft gevolgen voor de vrijheid waarmee vrouwen hun keuze voor anticonceptie maken. Zo heeft 27% van de vrouwen met een laag inkomen aangegeven liever andere anticonceptie te gebruiken, maar dat de kosten van anticonceptie de belangrijkste drempel zijn om de overstap niet te maken.²⁵ Een ingrijpend gevolg hiervan is dat de toegang tot anticonceptie niet meer voor de gehele maatschappij is gewaarborgd. Bijna 1 op de 10 vrouwen besluit namelijk geen anticonceptie te kopen uit geldgebrek.²⁶
35. In het antwoord op recente Kamervragen heeft de Staat ondanks deze cijfers aangegeven dat de kosten van de pil (op andere anticonceptiva wordt niet ingegaan) zo laag zijn dat mensen – lees:

²⁴ Vrouwen zouden zich weliswaar aanvullend kunnen verzekeren, maar ook dan draagt enkel de vrouw de kosten van de hogere premie. Daarnaast geldt dat de premie voor het aanvullende pakket vaak hoger is dan de kosten van lang werkende anticonceptie methoden, zoals een spiraaltje. Ten slotte kan niet iedere vrouw zich een aanvullende verzekering permitteren. Een aanvullende verzekering is dus geen oplossing.

²⁵ *Dokters van de Wereld*, '27% van vrouwen met laag inkomen wil liever andere anticonceptie gebruiken', 25 september 2019, Doktersvandewereld.org (Productie 17).

²⁶ *Dokters van de Wereld*, 'Persbericht: 8% van de Nederlandse vrouwen koopt geen anticonceptie uit geldgebrek', 25 september 2018, Doktersvandewereld.org (Productie 18). In 2017 was dit volgens Rutgers nog slechts 2% (Productie 16), p. 67.

vrouwen – het zelf konden betalen.²⁷ De Staat gaat hier echter voorbij aan twee essentiële punten:

- (i) De weergave van de kosten per maand voor de pil is geen realistische weergave. Kosten voor de pil moeten veelal voor drie tot zes maanden in een keer worden betaald. Dat betekent dat er per keer dus gemiddeld EUR 40 tot EUR 83,70 moet worden afgerekend. Dat is een aanzienlijk hoger bedrag dat veel vrouwen niet zomaar kunnen missen naast hun gebruikelijke uitgaven, waarbij vrouwen overigens überhaupt veelal geconfronteerd worden met hogere kosten voor producten die voor hen als vrouw noodzakelijk zijn; en
  - (ii) Deze kosten die Staat noemt zien daarnaast enkel op de anticonceptiepil. Andere anticonceptiemiddelen zijn duurder, zo kost een hormoonspiraal bijvoorbeeld rond de EUR 150 en een koperspiraal tussen de EUR 50 en EUR 160.²⁸
36. Een tweede nadeel van het gebrek aan vergoeding van anticonceptie ligt gelegen in het feit dat anticonceptie vrijwel uitsluitend door vrouwen wordt gebruikt.²⁹ Dit betekent dat de kosten voor anticonceptie veelal enkel bij de vrouw liggen.
37. De Staat heeft eerder bij monde van de Minister aangegeven dat het niet aan hem is *"of en hoe deze kosten binnen een relatie worden gedeeld."*³⁰ De Staat gaat hiermee echter voorbij aan een cruciaal punt. Het druist in tegen de zelfbeschikking en onafhankelijkheid van de vrouw dat zij voor het gebruik van anticonceptie afhankelijk is van de man (die geenszins tot vergoeding is verplicht). Doordat de kosten niet worden vergoed, zal de vrouw moeten overleggen met de man om de kosten te delen.

²⁷ *Aanhangsel Handelingen II 2019/20, 339 (Productie 19)*, antwoord op vragen 2 en 13 tot en met 17, onder verwijzing naar het rapport Seksuele Gezondheid in Nederland 2017 van Rutgers.

²⁸ Hierbij geldt dat enkel plaatsen door de huisarts wordt vergoed. Als een vrouw - om wat voor reden dan ook - de spiraal laat plaatsen door een specialist zoals bijvoorbeeld de gynaecoloog, kunnen de kosten variëren van EUR 250 - 500.

²⁹ *Aanhangsel Handelingen II 2019/20, 339 (Productie 19)*, antwoord op vraag 6.

³⁰ *Aanhangsel Handelingen II 2019/20, 339 (Productie 19)*, antwoord op vraag 3.

38. Dit veronderstelt allereerst dat er door mannen en vrouwen over dit onderwerp wordt gepraat. Clara Wichmann c.s. betwijfelt dat dit de norm is, nu het naar zijn aard een gevoelig en ongemakkelijk onderwerp is waar een stigma op rust. Als de vrouw om deze redenen minder makkelijk over dit onderwerp praat, betekent dat automatisch dat zij de volledige kosten draagt van iets waar de man ook profijt van heeft.
39. Als de vrouw om deze - of welke reden dan ook - besluit niet aan de man te vragen of hij in de kosten wil delen, dan wordt zij alleen geconfronteerd met een potentieel aanzienlijke en herhaalde kostenpost. Zoals eerder aangegeven, hebben de kosten van anticonceptie invloed op de keuze van de vrouw. Als blijkt dat de man dus niet wil meebetalen, kan de vrouw besluiten geen, dan wel een ander anticonceptiemiddel dan gewenst, te gaan gebruiken. Dit doet afbreuk aan de zelfbeschikking van de vrouw.
40. Daarnaast blijkt dat de kosten van anticonceptie in de praktijk echter nauwelijks worden gedeeld. Dit blijkt wel uit de ophef die ontstond nadat journaliste Milou Deelen een betaalverzoek had gestuurd aan haar bedpartners om mee te betalen aan de gebruikte anticonceptie.³¹ Journaliste Liesbeth Raskar suggereerde slechts dat zij de kosten van het plaatsen van een nieuwe spiraal met haar bedpartners van de afgelopen of komende vijf jaar (de levensduur van een spiraal) wilde delen.³² Op de tweet waarmee ze deze gedachte deelde, kwamen honderden reacties "[v]ooral van boze of verontwaardigde mannen."
41. Ook toen de directeur van Clara Wichmann Anniek de Ruijter na het bekendmaken van de intentie van Clara Wichmann om deze procedure te starten een interview gaf in het programma Na het Nieuws op woensdag 13 november 2019 werd duidelijk dat het binnen een relatie niet gebruikelijk is dit onderwerp te bespreken, laat staan de kosten voor anticonceptie te delen. Aan tafel zaten documentairemakers Ted Alkemade en Vera Holland. Desgevraagd

---

³¹ Milou Deelen, 'Ik stuurde mijn exen een Tikkie voor de kosten van m'n anticonceptie', *Vice*, 28 september 2018 (**Productie 20**).

³² NPO FunX, 'Moeten mannen meebetalen aan anticonceptie?', *funx.nl*, 26 juni 2019 (**Productie 21**).

